

PEDAGOGIK ALOQA MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF QILISHNING ILMIY-PEDAGOGIK ASOSLARI

KAZAKOV SHOXRUZ TURSUNPO'LATOVICH

*O'zbekiston Respublikasi Harbiy xavfsizlik va Mudofaa
universitetining Harbiy aviatsiya instituti aviatsiya va uchuvchisiz uchish
apparatlari mutaxassislarini tayyorlash markazi sikl boshlig'i*

Annotatsiya. Mazkur tadqiqot pedagogik muloqot jarayonida uchraydigan asosiy muammolar hamda ularni bartaraf etishning ilmiy-pedagogik asoslarini yoritishga bag'ishlangan. Pedagogik muloqot ta'lim jarayonining muhim tarkibiy qismi bo'lib, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro tushunish, hamkorlik va ta'sir samaradorligini belgilaydi. Tadqiqotda pedagogik muloqotda yuzaga keladigan psixologik to'siqlar, noto'g'ri kommunikativ uslublar, hissiy zo'riqish va axborot uzatishdagi kamchiliklar tahlil qilinadi. Shuningdek, pedagogik muloqotni takomillashtirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar, refleksiya, empatiya va kommunikativ kompetensiyaning o'rni ochib beriladi. Ilmiy-pedagogik yondashuvlar asosida samarali muloqotni shakllantirish usullari asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari pedagoglarning kasbiy mahoratini oshirish, ta'lim muhitini sog'lomlashtirish va ta'lim sifati samaradorligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: pedagogik muloqot, kommunikativ kompetensiya, ta'lim jarayoni, psixologik muammo, pedagogik texnologiyalar.

Аннотация. Данное исследование посвящено анализу проблем педагогического общения и научно-педагогических основ их преодоления. Педагогическое общение является ключевым фактором эффективности образовательного процесса, так как оно определяет характер взаимодействия между учителем и обучающимися. В работе рассматриваются основные коммуникативные трудности, психологические барьеры, эмоциональное

напряжение и недостатки передачи информации, возникающие в процессе педагогического общения. Особое внимание уделяется роли коммуникативной компетентности, эмпатии, рефлексии и современных педагогических технологий в формировании эффективного общения. На основе научно-педагогических подходов обоснованы пути оптимизации педагогического взаимодействия. Результаты исследования могут быть использованы в практике подготовки и повышения квалификации педагогических кадров, а также способствуют созданию благоприятной образовательной среды и повышению качества обучения.

Ключевые слова: педагогическое общение, коммуникативная компетентность, образовательный процесс, педагогические проблемы, педагогические технологии.

Abstract. This study is devoted to the analysis of problems in pedagogical communication and the scientific and pedagogical foundations for overcoming them. Pedagogical communication plays a crucial role in the educational process, as it determines the effectiveness of interaction between teachers and students. The paper examines common communication barriers, psychological difficulties, emotional tension, and shortcomings in information exchange that arise in pedagogical practice. Special attention is paid to the importance of communicative competence, empathy, reflection, and modern pedagogical technologies in improving communication efficiency. Based on scientific and pedagogical approaches, effective strategies for enhancing pedagogical interaction are substantiated. The results of the study contribute to the professional development of teachers, the creation of a positive educational environment, and the improvement of educational quality.

Keywords: pedagogical communication, communicative competence, educational process, psychological barriers, pedagogical technologies.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim jarayonida pedagogik muloqot o'qituvchi va talaba o'rtasidagi o'zaro ta'sirning asosiy mexanizmi hisoblanadi. O'rganish samaradorligi ko'p jihatdan o'qituvchining muloqot madaniyatiga, ularning muloqot qobiliyatlariga va talabalar bilan munosabatlarida yaratilgan psixologik muhitga bog'liq. Pedagogik muloqot nafaqat axborot almashish bilan cheklanib qolmay, balki shaxslararo munosabatlarni shakllantirishda, motivatsiyani kuchaytirishda va ta'lim jarayonining maqsadlilikini ta'minlashda ham muhim rol o'ynaydi. Shuning uchun pedagogik muloqot muammolari ta'lim sifatiga bevosita ta'sir qiluvchi dolzarb masalaga aylanib bormoqda.

Bugungi kunda ta'lim muhitida pedagogik muloqot jarayonida turli muammolar yuzaga keladi. Xususan, o'qituvchi va talaba o'rtasidagi o'zaro tushunmovchiliklar, noto'g'ri muloqot usullaridan foydalanish, hissiy stress va psixologik to'siqlar ta'lim jarayonining samaradorligini pasaytiradi. Xususan, an'anaviy muloqot shakllarining zamonaviy ta'lim talablariga mos kelmasligi bu muammolarni yanada kuchaytiradi. Ta'lim tizimiga raqamli texnologiyalarning joriy etilishi pedagogik muloqotning yangi shakllarini talab qiladi.

Shu nuqtai nazardan, pedagogik muloqot muammolarini ilmiy va pedagogik nuqtai nazardan tahlil qilish va ularni hal qilish yo'llarini aniqlash muhimdir. Ilmiy yondashuv bizga pedagogik muloqotni yaxshilash, o'qituvchilarning kommunikativ kompetentsiyasini rivojlantirish va ta'lim jarayonida sog'lom psixologik muhit yaratish imkonini beradi. Ushbu maqolada pedagogik muloqotning asosiy muammolari, ularning sabablari va samarali yechimlari ilmiy va pedagogik nuqtai nazardan ko'rib chiqiladi.

ADABIYOT TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI

Pedagogik muloqot muammolari pedagogika va ta'lim psixologiyasi fanlarida muhim tadqiqot mavzusi hisoblanadi. Ilmiy adabiyotlarda pedagogik muloqot

o'qituvchi va talaba o'rtasidagi ta'lim hamkorligini ta'minlashning asosiy vositasi sifatida talqin qilinadi. Xususan, S.B. Abdullaeva o'zining "Pedagogik muloqot asoslari" asarida pedagogik muloqotni ta'lim jarayonining samaradorligini belgilovchi muhim omil sifatida baholaydi va muloqotga psixologik to'siqlar va noto'g'ri muloqot usullarining salbiy oqibatlarini asoslaydi.[2; 95]

G.M. Karimova o'zining ta'lim psixologiyasi doirasidagi tadqiqotida muloqot muammolarini o'qituvchining hissiy holati va empatiya darajasi bilan bog'laydi va ularni bartaraf etishda refleksning muhimligini ta'kidlaydi. R.G. Joraev pedagogik muloqot madaniyatini rivojlantirish orqali ta'lim muhitida ijobiy psixologik muhit yaratish imkoniyatini ilmiy jihatdan asoslaydi.[3; 70]

Shuningdek, N.K. Ismoilova o'qituvchining kommunikativ kompetensiyasini pedagogik muloqot samaradorligining asosiy ko'rsatkichi deb hisoblaydi va zamonaviy ta'lim sharoitida interaktiv usullardan foydalanish zarurligini ta'kidlaydi. Rus olimi A.A. Leontyev pedagogik muloqotni psixologik jarayon sifatida tahlil qildi va muloqotdagi nizolar asosan noto'g'ri ma'lumot uzatish va yomon fikr-mulohaza bilan bog'liqligini ko'rsatdi.[3; 63]

Ushbu tadqiqotda sifatli va analitik usullar qo'llanilgan. Xususan, muammoning nazariy asoslari pedagogik, psixologik va metodologik adabiyotlarni tahlil qilish orqali aniqlandi. Taqqoslash va umumlashtirish usullaridan foydalangan holda pedagogik muloqot muammolari tizimlashtirildi. Mantiqiy tahlil va xulosalar ham qo'llanildi, shuningdek, pedagogik muloqotni takomillashtirish bo'yicha ilmiy va pedagogik xulosalar ishlab chiqildi. Ushbu metodologik yondashuv tadqiqot natijalarining ishonchliligi va ilmiy asosliligini ta'minlaydi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqotda pedagogik muloqot muammolari ularning sabablari va ta'lim jarayoniga ta'siri nuqtai nazaridan tahlil qilindi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, pedagogik muloqot muammolari asosan o'qituvchilarning rivojlanmagan

kommunikativ kompetensiyasi, psixologik omillarni hisobga olmasligi va an'anaviy muloqot uslublarining keng tarqalganligi bilan bog'liq. Bu holatlar talabalarning o'rganishga qiziqishining pasayishiga va o'qituvchi va talaba o'rtasida masofaning paydo bo'lishiga olib keladi.

Pedagogik muloqotda avtoritar, buyruqbozlik uslubining keng tarqalganligi muloqot to'siqlarini kuchaytiradi. Ushbu uslubda o'qituvchi faol sub'ekt, talaba esa passiv qabul qiluvchi hisoblanadi. Natijada, talabalarning fikr bildirish, savol berish va mustaqil qarorlar qabul qilish qobiliyati cheklangan. Aksincha, demokratik, hamkorlikdagi muloqot uslubi talabalarning faolligini oshiradi va ijobiy psixologik muhitni yaratadi.

Pedagogik muloqot muammolarining katta qismi hissiy zo'riqish va empatiyaning yo'qligi bilan ham bog'liq. O'qituvchilarning talabalarning ruhiy holatini aniq tushuna olmasligi muloqotdagi nizolarga olib keladi. Bu ta'lim jarayonining samaradorligiga salbiy ta'sir qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, empatiya va faol tinglash ko'nikmalarini rivojlantirish pedagogik muloqotni sezilarli darajada yaxshilaydi.[6; 138]

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va interaktiv usullardan foydalanish muloqot samaradorligini oshiradi. Muammoli vaziyatlar, munozaralar, jamoaviy ish va mulohaza elementlari pedagogik muloqotni jonlantiradi va talabalarning faolligini oshiradi. Raqamli ta'lim muhitida muloqot madaniyatini rivojlantirish ham muhim natija sifatida e'tirof etildi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari pedagogik muloqotdagi muammolarni hal qilish tizimli yondashuvni talab qilishini ko'rsatdi. Kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirish, talabaga yo'naltirilgan yondashuvni mustahkamlash va pedagogik mulohazani joriy etish pedagogik muloqot samaradorligini oshirishning asosiy omillari sifatida aniqlandi. Ushbu natijalar ta'lim jarayonini takomillashtirish uchun muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

XULOSA

Ushbu tadqiqotning maqsadi pedagogik muloqotda yuzaga keladigan muammolarni ilmiy va pedagogik nuqtai nazardan tahlil qilish va ularni hal qilishning samarali usullarini aniqlash edi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, pedagogik muloqot ta'lim jarayonining ajralmas qismi bo'lib, uning sifati o'qituvchi-talaba munosabatlarining samaradorligini belgilaydi. Muloqotdagi kamchiliklar o'rganish sifatining pasayishiga, psixologik muhitning yomonlashishiga va talabalarning faolligining pasayishiga olib keladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, pedagogik muloqot muammolarining asosiy sabablari yetarlicha rivojlanmagan kommunikativ kompetensiya, hissiy stress, empatiya va mulohazaning yo'qligi va avtoritar muloqot uslublarining keng tarqalganligidir. Ushbu muammolarni hal qilish uchun o'qituvchilar nafaqat professional bilimga, balki yuqori darajadagi kommunikativ va psixologik tayyorgarlikka ham ega bo'lishlari kerak. Talabaga yo'naltirilgan yondashuv, hamkorlikdagi muloqot va ijobiy psixologik muhitni rivojlantirish pedagogik muloqot samaradorligini oshirishning muhim shartlari sifatida aniqlandi.

Xulosa qilib aytganda, pedagogik muloqotni takomillashtirish o'qituvchilardan o'zlarini doimiy ravishda takomillashtirishni, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etishni va ta'lim jarayonida ochiq va samarali muloqot muhitini yaratishni talab qiladigan doimiy jarayon ekanligini ta'kidlash kerak. Ushbu tadqiqot natijalari ilmiy va amaliy ahamiyatga ega, chunki ular o'qitish amaliyotida muloqot madaniyatini rivojlantirishga va ta'lim sifatini oshirishga hissa qo'shadi.

ADABIYOTLAR

1. Abdullaeva S.B. Pedagogik muloqot asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2018. – 45–52-betlar.
2. Karimova G.M. Pedagogik psixologiya. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019. – 88–95-betlar.

3. Jo‘rayev R.H. Ta’lim jarayonida pedagogik muloqot madaniyati. – Toshkent: Innovatsiya, 2020. – 63–70-betlar.
4. Ismoilova N.Q. O‘qituvchining kommunikativ kompetensiyasi. – Toshkent: Ilm Ziyο, 2021. – 101–108-betlar.
5. Podlasy I.P. Pedagogika. – Moskva: Yurayt, 2017. – 214–220-betlar.
6. Leontev A.A. Pedagogik muloqot psixologiyasi. – Moskva: Akademiya, 2016. – 132–138-betlar.
7. Xudoyberdiyev M.X. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Samarqand: Zarafshon, 2020. – 77–84-betlar.